

**Vertybių reikšmė
žmogaus gyvenime.
Vertybės ir vienatvė**

Tema 4.4

Seminaro planas

- Kas yra vertybės? Kaip jos formuojasi?
- Asmeninės vertybės
- Socialinės evoliucijos teorija. Kaip kinta pasaulis ir vertybės
- Vertybės ir vienatvė
- Kartų teorija
- Skirtingos kartos, skirtingi simboliai. Kodėl anūkai ir seneliai gerai supranta vieni kitus
- Vertybinis ir kartų konfliktas. Konflikto sprendimo algoritmas

Kaip formuojasi vertybės?

- Asmenybės struktūroje vertybės užima pagrindinę vietą bei iš esmės lemia žmogaus kryptį ir jo socialinio aktyvumo turinį, elgesį ir veiksmus, socialinę poziciją ir apskritai jo santykį su pasauliu, savimi ir kitais žmonėmis.
- Žmogaus gyvenimo vertybių problematika tyrinėja mokslas – aksiologija (gr. axios - vertingas + logos – žodis, sąvoka, mokslas; vertybių teorija, mokslas, tiriantis vertybių prigimtį, vertinimo pagrindus ir kriterijus) – tiksliau – tai atskira tyrimų sritis, apimanti filosofiją, sociologiją, psichologiją ir edukaciją.

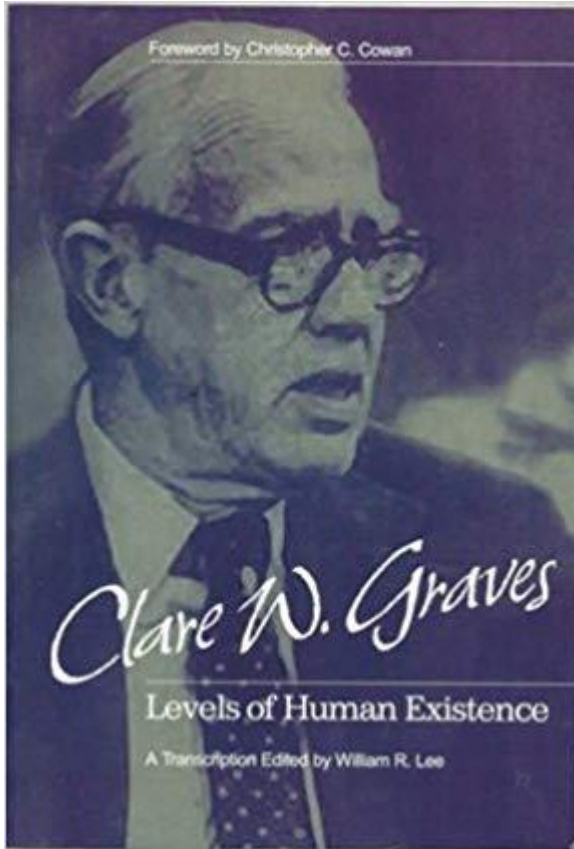
Vertybių sistema žmogaus gyvenime

- Žmogaus gyvenimo vertybių problematika yra pagrindinis psichologinių tyrimų objektas, nes jos yra asmenybės branduolys ir nustato jos kryptingumą.
- Vertybių sistemos struktūra:
 - Vertybiniai idealai, kurie yra labai bendri ir abstraktūs (jiems priskiriamos ir dvasinės bei socialinės vertybės).
 - Vertybinės savybės, įsitvirtinančios žmogaus veiklos procese.
 - Vertybiniai veiklos ir elgesio būdai.

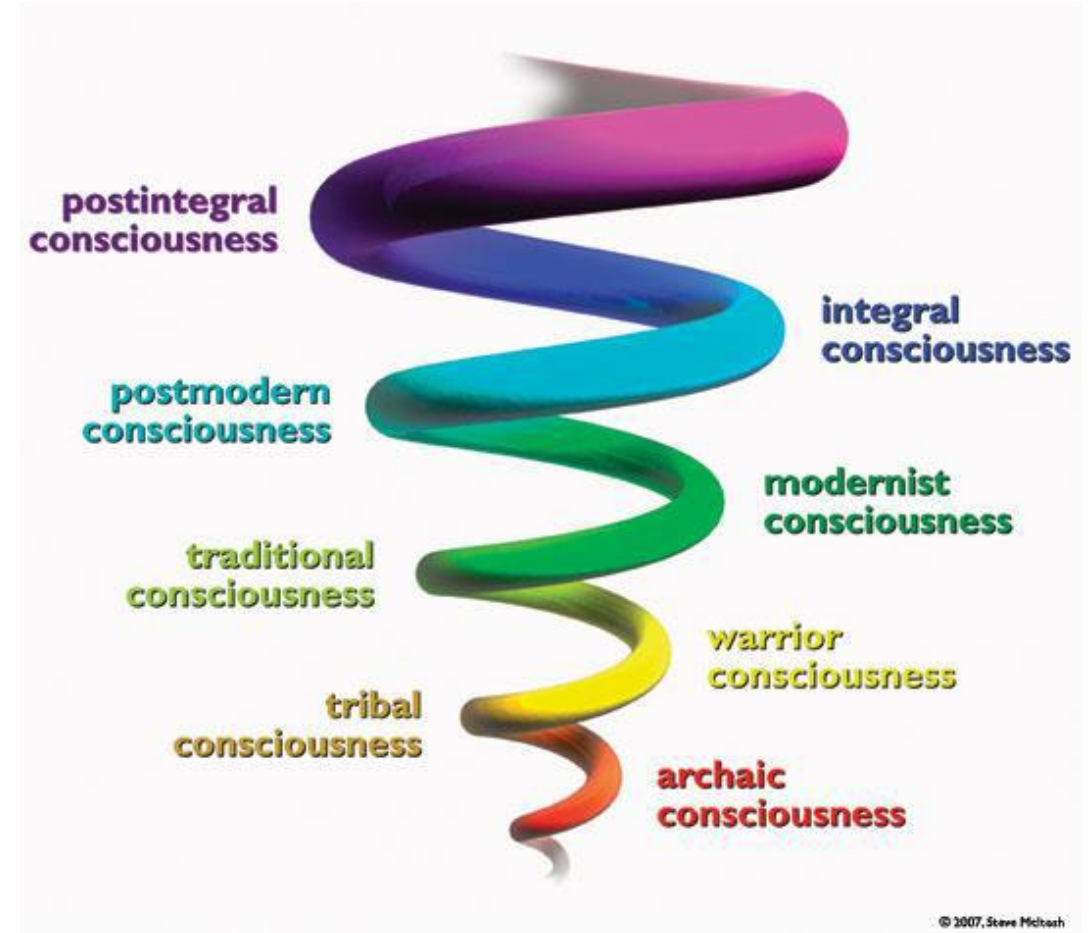
Testo rezultatai

Ideologinės vertybės	Materialinės vertybės	Emocinės vertybės	Gyvybinės vertybės
<p data-bbox="231 544 647 596">Vidutiniškai 4–9</p> The coat of arms of Lithuania, featuring a white knight on a white horse, holding a sword and a shield with a cross, set against a red background.	<p data-bbox="784 544 1266 596">Vidutiniškai 10–19</p> A collection of Euro banknotes, including 20, 50, and 100 Euro notes, scattered together.	<p data-bbox="1370 544 1852 596">Vidutiniškai 10–19</p> A grid of 16 emotion icons, including various faces showing happiness, sadness, anger, surprise, and other expressions.	<p data-bbox="1956 544 2438 596">Vidutiniškai 18–24</p> A variety of fresh vegetables, including carrots, tomatoes, cabbages, and corn, arranged together.

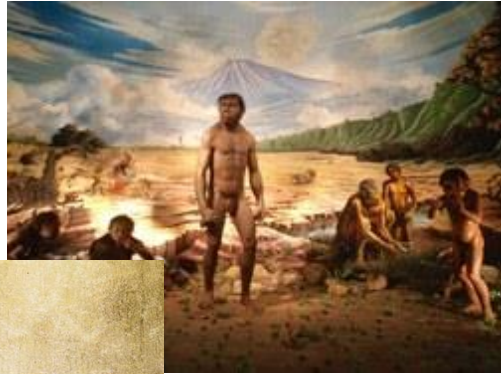
Vertybių evoliucija: Greivsas ir spiralinė dinamika

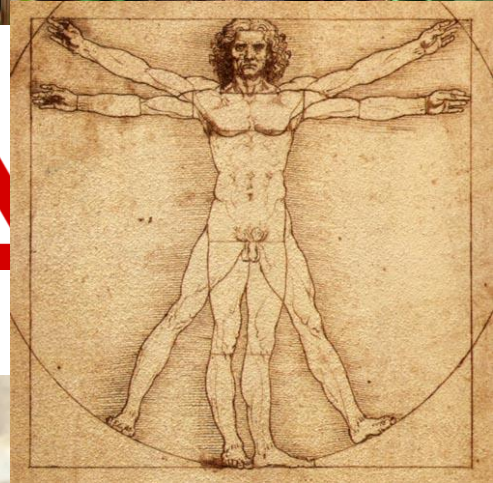
Spiralinės dinamikos teorijos kūrėjas – amerikiečių psichologas Kleras Greivsas (angl. Clare William Graves). Teorija aprašo mąstymo paradigmas, kaip jis vystėsi nuo vienu paradigmų prie kitų, kurių kiekviena formuoja unikalų pasaulio suvokimą ir yra atspirties taškas kitai.

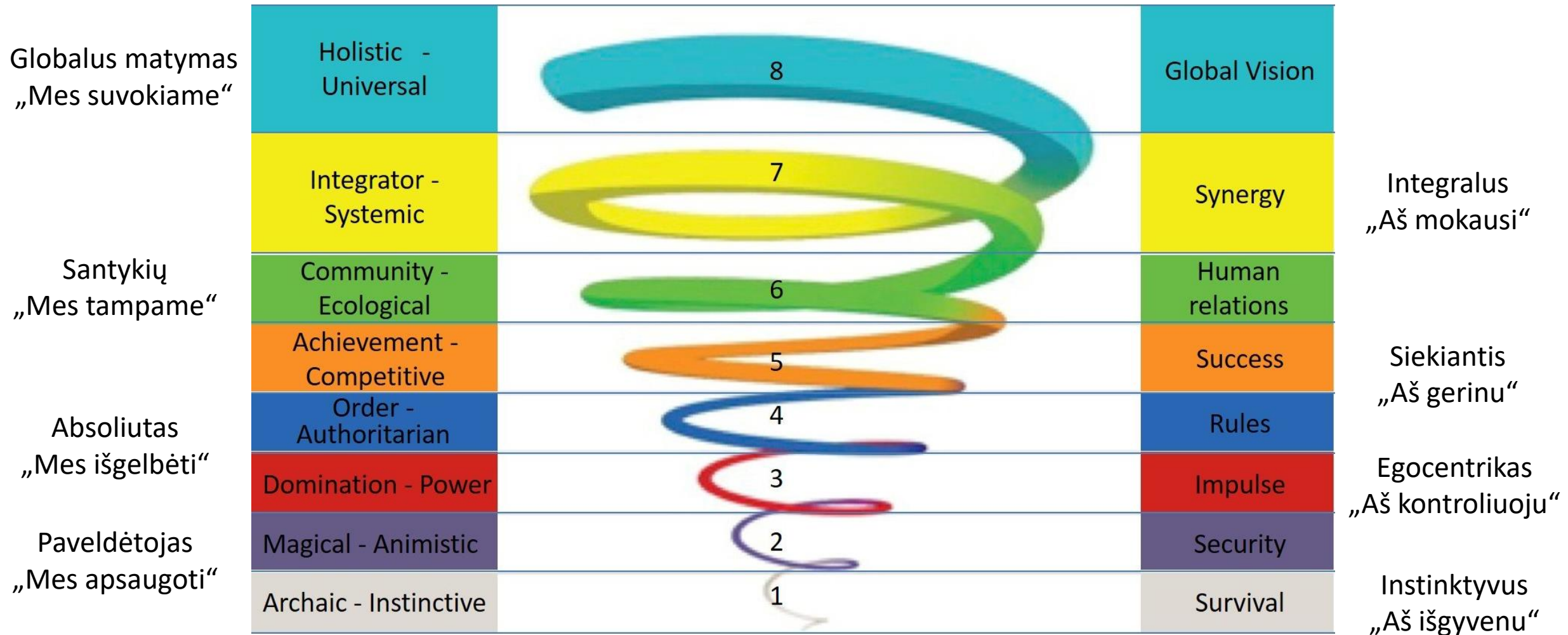
Vertybės ir spiralinės

1. Žmonių banda
2. Tradicinės gentys
3. Karas ir užkariavimas
4. Griežtų taisyklių kūrėjai
5. Materializmas
6. Humanizmas
7. Sisteminiis mąstytojas
8. Holistinis mąstytojas

Spalviniai spiralinės dinamikos lygiai

Smėlio – instinktyvus mąstymas

Dominuoja išgyvenimo instinktai, žmogus elgiasi iš esmės kaip gyvūnas, nors ir labai protingas gyvūnas. Socialinė organizacija: nedidelės gentinės grupės.

- Etika neegzistuoja. Etiška tai, kas padeda išgyventi.
- Čia viešpatauja alkis ir troškulys, šaltis ir baimė. Šiame pasaulyje gyvena bomžai, narkomanai, protiškai ar socialiai nepilnaverčiai. Šiam lygiui priskiriami naujagimiai ir senoliai.
- Pereinant į kitą lygį: savęs kaip asmenybės, priežasties ir pasekmės suvokimas, bendradarbiavimo ryšių grupėje kūrimas, kaip didesnė galimybė išgyventi.

Violetinė – animistiškas, gentinis mąstymas

Tai pirmasis socialinis pasaulis, kur žmonės jau ne vieniši, bet sąveikauja vieni su kitais. Šeimyniniai, giminės ar klano ryšiai jame yra labai svarbūs. Individas paklūsta grupės interesams. Svarbūs grupiniai ritualai, stiprūs kraujo ryšiai, šamanizmo ir vadų kultas.

- Etiška viskas, kas naudinga genčiai
- Atpažįstama Afrikoje, Australijoje, Azijoje, taip pat iš archainių kultų šalininkų, sektų; Kiekvienas iš mūsų vaikystėje pereina per violetinį pasaulį, kai pasaulis yra atviras ir įdomus, o tėvai yra stiprūs ir rūpestingi.
- Pereinant į kitą lygį pasireiškia: dominantinis ego, asmenybė, kuri yra stipresnė nei grupė.

Raudona – egocentrinis, jėgos mąstymas

Griežtas autoritarizmas, pasireiškiantis darbo jėgos išnaudojimu ar kitomis formomis. Valdžia per lyderį ir kelis vasalus (dviejų lygių modelis). Įsitikinimas, kad žmonės tinginiai ar juos reikia versti dirbti. Lyderiai nuslopina savo žmogiškuosius jausmus. Būdinga ankstyvosioms visuomenėms, tačiau žinomi įvairiais amžiais.

- Etika: teisingas tas, kurio pusėje jėga
- Atpažįstamas iš gatvių grupuočių, paauglių gaujų, Afrikos karalysčių, naujų rusų; Ankstyvoji kiekvieno žmogaus paauglystė
- Pereinant į kitą lygį pasireiškia: valdžios moralės pripažinimas, prasmės ir gyvenimo tikslo paieškos, padidinta planavimo perspektyva

Mėlyna – absoliutumas, šventumas

Patriotiškai mąstyti – vienintelis teisingas būdas galvoti. Paklusnumas valdžiai, kaltės jausmo primetimas už grupės normų neatitikimą, savęs aukojimas dėl aukštesnių tikslų. Aktyvi „savų“ gynyba, atskiriant juos nuo „svetimų“. Gerai veikia industrinėse ekonomikose. Pasireiškia sudėtingose hierarchijose. „Mąstyti lokaliai – veikti globaliai“.

- Etika: religinė arba pseudoreliginė
- Atpažįstama Islamo valstybėse, šiuolaikinės konfuciškose Kinijos bendruomenėse. Anksčiau – komunizmo statytojai, riteriai, vienuoliai; Biurokratija.
- Pereinant į kitą lygį pasireiškia: geresnio pasirinkimo paieška, laimės paieškos, dvasinių namų ar vadovų klaidų suvokimas.

Apelsininė – materialumas, orientacija į pasiekimus

Racionalumas, individualus verslumas dėl savo gerovės, ekonominė motyvacija, gamybos rezultatus ir prekių kokybę gerinantis bei augimą skatinantis konkurencingumas. „Galvoti lokaliai – veikti lokaliai“

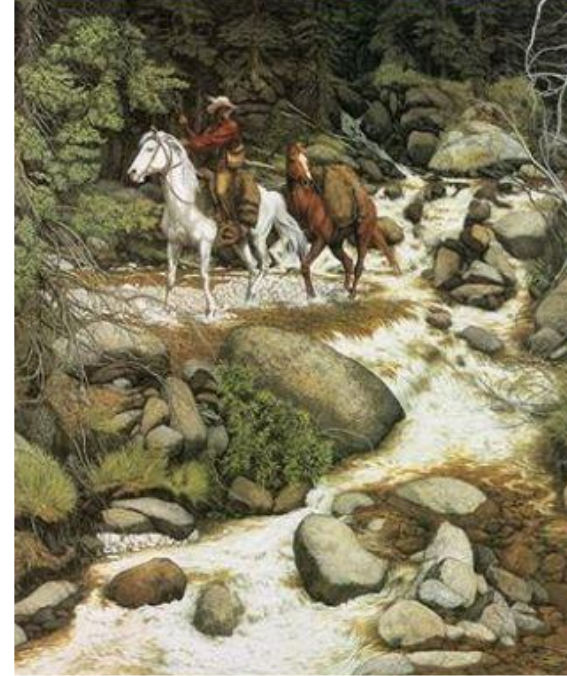
- Etika: pasaulietinis įstatymas aukščiau visko.
- Atpažįstamas iš verslininkų, mokslininkų, sportininkų, visuomenininkai, šou pasaulio žmonės; Išsivysčiusių šalių vidurinioji klasė; JAV korporacijos, kuriose žmonės „prasimušė“ naudodamiesi savo sugebėjimais.
- Pereinant į kitą lygį pasireiškia: supratimas, kad materialinė gerovė nesuteikia užtektinai laimės, atsinaujinęs kolektyvizmo jausmas, nepasitenkinimas konkurencija ir nelygybe.

Žalia – sociocentiškumas

Bendras augimas, lygiateisiškumas, humanizmas, tolerancija, stabilumas, dėmesys aplinkos klausimams. Motyvacija – žmonių santykiai ir mokymasis. Vertinamas atvirumas ir pasitikėjimas, o ne konkurencija. Lyderiai mažiau autokratiniai, hierarchija paprastesnė. Efektyvumas krinta, ateina stagnacija. „Mąstyti globaliai – veikti globaliai“

- Etika: įstatymai svarbūs, tačiau jie turi tarnauti dėl visų gerovės.
- Atpažįstama iš hipių eros, gyvūnų teisių gynėjų; labiau juntamas Europos valstybėse
- Pereinant į kitą lygį pasireiškia: pernelyg didelė kolektyvinių sprendimų kaina, būtinybė konkuruoti su sistemomis, kurios teikia mažiau socialinių pareigų.

Geltona – sisteminis, integralus mąstymas

Mokymosi motyvacija, augimas, kitimas, iššūkiai. Sisteminis mąstymas, ekologija – antrame plane (nors išlieka), sistemos efektyvumas – pirmame. Pripažįstamas chaoso ir savi- organizacijos vertingumas. „Galvoti globaliai – veikti lokaliai“.

- Etika: yra žmonių, o ne valstybių susitarimo reikalas
- Atpažįstamas iš pažangiųjų technologijų kompanijų, interneto visuomenių
- Atspirties taškas pereinant į kitą lygį: tvarkos paieškos chaose, kreipiančių principų paieškos, dvasingumo ir fizikos susiejimas.

Melsva – globalus, modernumo mąstymas

- Sinergiškas, holografiškas mąstymas, galimybė iš tiesų matyti nuopelnus ir trūkumus ankstesniuose lygiuose, integruojant juos į visumą.
- Atpažįstama iš „globalaus kaimo“ idėjos, pliuralistinės Gandi harmonijos idėjos

Kartų teorija

- Pirmą kartą aprašyta 1991 m.
- JAV istorikas Viljamas Štrausas (William Strauss) ir sociologas Neilas Houvas (Neil Howe)
- Pagrindinės (giluminės) žmogaus, vidurinėsios klasės atstovo, vertybės
- Tiria kartų vertybes, taip pat ir kartų formavimosi ir pokyčių modelius

Kartų profiliai

Kartų charakteristika

Karta	Gimimo metai
GI	1900–1923
Tylioji	1923–1943
Bumo vaikai (bumeriai)	1943–1963
X	1963–1983
Y	1983–2003
Z	2003–
Alfa	2010

Kas lemia kartų formavimąsi?

Šeima

Įvykiai ir terpė

GI karta (laimėtojų karta)

- Gimusi 1900–1923 m.
- Vertybės formavosi ir 1933 m.
- Istoriniai įvykiai, suformavę gilumines vertybes: 1905 m. ir 1917 m. revoliucija, kolektyvizacija, elektrifikacija
- Vertybės: darbštumas, atsakomybė, tikėjimas šviesia ateitimi, ideologinis prisirišimas, šeima ir šeimos tradicijos, kategoriški svarstymai

Tylioji karta

- Gimusi 1923–1943 m.
- Vertybės formavosi iki 1953 m.
- Istoriniai įvykiai, suformavę gilumines vertybes: Stalino represijos, Antrasis pasaulinis karas, sugriautos valstybės atstatymas
- Vertybės: atsidavimas, taisyklių laikymasis, įstatymas, pagarba pareigoms ir statusui, garbė, kantrybė

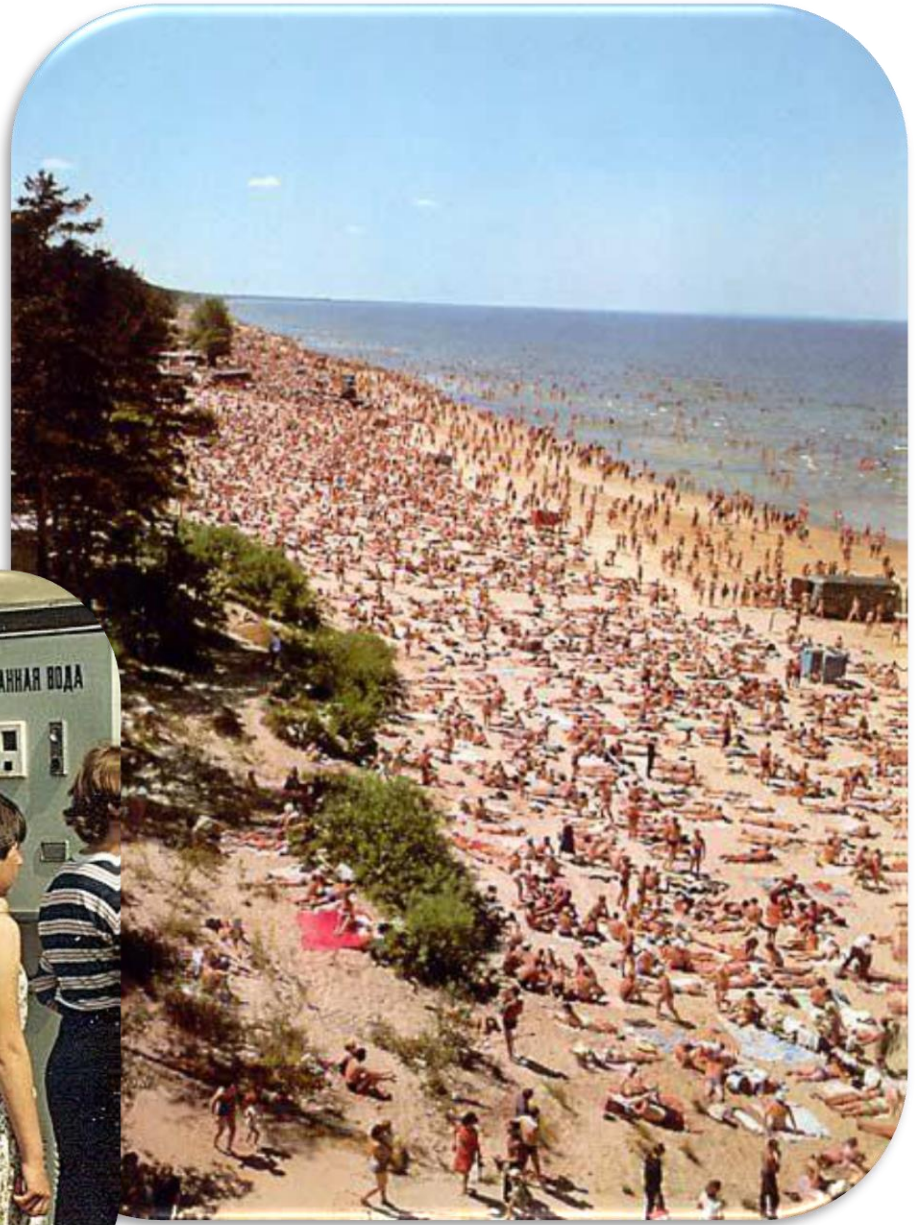
Bumo vaikų arba bumerių karta

- Pavadinimas kilo nuo žodžio „bumas“, kuriuo buvo apibūdintas tais metais stipriai išaugęs gimstamumas
- Gimusi 1943–1963 m.
- Vertybės formavosi iki 1973 m.
- Istoriniai įvykiai, suformavę gilumines vertybes: sovietinis „atšilimas“, kosmoso užkariavimas, „šaltasis karas“, bendri mokymosi mokykloje standartai, nemokama medicina
- Vertybės: optimizmas, suinteresuotumas augti asmeniškai ir gauti apdovanojimą, kolektyvizmas ir komandinė dvasia, sveikatingumo kultas

X karta (nežinoma karta)

- Gimusi 1963–1983 m.
- Vertybės formavosi iki 1993 m.
- Istoriniai įvykiai, suformavę gilumines vertybes: besitęsiantis „šaltasis karas“, „perestroika“, AIDS, narkotikai, karas Afganistane
- Vertybės: pasirengimas pokyčiams, galimybė rinktis, globalus informuotumas, techninis raštingumas, individualizmas, siekis mokytis visą gyvenimą, neformalus požiūriai, emocijų paieškos, pragmatizmas, kliovimasis savimi, lyčių lygybė

Y karta

- Gimusi 1983–2003 m.
- Vertybės formuojasi ir šiuo metu
- Istoriniai įvykiai, suformavę gilumines vertybes: Sovietų Sąjungos griuvimas, teroro aktai ir kariniai konfliktai, netipinė pneumonija, informacinių technologijų plėtra, ‚brandų‘ epocha, mobilieji telefonai ir internetas bei jų kasdienis naudojimas
- Vertybės: į šią vertybių sistemą patenka tokios sąvokos, kaip pilietinė pareiga ir atsakomybė, tačiau psichologų teigimu šiai kartai būdingas naivumas ir mokėjimas paklusti; Jai itin svarbu būti nedelsiant apdovanotai (atligintai)

Z karta

Šios kartos apibūdinimas arba portretas AŠ AŠ AŠ nuolatos pasipildo naujais apibūdinimais. Ryškiausi bruožai:

- Geba puikiai dirbti su bet kokia informacija
- Greitai vystosi
- Geba vienu metu daryti kelis darbus (rašyti pranešimą, klausyti muzikos, žaisti kompiuterinį žaidimą ir mokintis)
- Mąstymas „vaizdo klipų“ principu
- Infantilumas
- Bloga atmintis (visą informaciją, jei reikia, galima rasti internete)

Konfliktų tarp kartų priežastys

1. Mokslinis techninis progresas, kuris menkina vyresniųjų autoritetą, tačiau tai ne pagrindinė tėvų ir vaikų konfliktų priežastis
2. Praeities ignoravimas, nes kiekviena nauja karta turi ją kuo labiau užvaldyti
3. Auklėjimo tipas „savimi patenkintas neužauga“, kuriems priešingybė jausti gyvenimo lengvumą ir pilnatvę, be ribų
4. Iš čia – dar viena trinties tarp kartų priežastis – tai santykio su vyresniais (seniais) pokytis ir nepagarba amžiui

Konfliktų tarp kartų pasekmės

Pagrindinės neigiamos pasekmės:

- Stiprėja nesupratimas
- Stresas ir bloga emocinė būseną
- Socialinių įtampų augimas
- Dar stipresnis nesupratimas

Konflikto sprendimo algoritmas

- Pradėti reiktų nuo visų temų, dėl kurių dažniausiai kyla konfliktai ar pykčiai, sąrašo.
- Prie kiekvieno punkto suformuluokite, kuri tiksliai konflikto dalis priklauso nuo jūsų.
- Jūsų tikslas – ne surasti kaltą. Jei siekiate būtent to, ši užduotis bus pasmerkta. Jūsų tikslas atliekant šią užduotį yra pamatyti savo indėlį.
- Matydami savo dalį, galite ją pakeisti.

